

**Паҳншавии ифротгароӣ ва терроризм тавассути шабакаи
иҷтимоӣ ва хатари он ба инкишофи босуботи ҷомеаи тоҷик.**

**Маҳмадизода Н.Д. доктори илмҳои фалсафа, профессор, декани
факултети фалсафаи ДМТ**

**Назарзода С.Т. номзоди илмҳои фалсафа, чонишини декан оид таълими
факултети фалсафаи ДМТ**

Терроризми муосир зери таъсири раванди ҷаҳонишавӣ таъғир ёфта хосияти хоси худро пайдо кардааст. Одатан зери истилоҳи ҷаҳонишавӣ вобастагии кишварҳои алоҳида дар соҳаи иқтисодиёт, сиёсат, иҷтимоиёт, фарҳанг, экология, савдо фаҳмида мешавад. Суръати паҳншавии истилоот ба масофаҳои дароз ва расонидани молу таҷҳизот ба дилхоҳ минтақаи олам далели инкишофи раванди ҷаҳонишавист. Масофаи дур дигар наметавонад, ки омили маҳдудкунандаи муносибатҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ бошанд.

Бартарихое, ки ҷаҳонишавӣ дорад тасавуроти ғалатеро ба миён овард, ки мувофиқи он аҳолии тамоми ҷаҳон дар мувозинат, адолат, фаровонӣ ва хушбахтӣ зиндагӣ хоҳанд кард. Аммо инкишофии ҳозираи ҷаҳон гувоҳ аст, ки ин ақида иштибоҳ мебошад, чунки баръакс дар раванди ҷаҳонишавии байни кишварҳои алоҳида, тамаддунҳои ҷаҳонӣ ва роҳбарони давлатҳои абаркудрат зиддиятҳо афзоиш меёбад. Чи тавре, ки маълум аст, ғоидаи ҷаҳонишавиро танҳо кишварҳои абаркудрат эҳсос менамоянд. Кишварҳои бузургу абаркудрат сарватмандтар шуданд, кишварҳои қашоқ бошанд қашоқтар шуданд. Дар раванди ҷаҳонишавӣ тафовути иҷтимоӣ байни Шимоли сарватманд ва Ҷануби қашоқ афзоиш ёфта истодааст, ки барои инкишофи минбаъдаи ҷомеаи ҷаҳонӣ оқибати хуб надорад. Дар натиҷаи бӯҳронҳои иқтисодию молиявӣ одамони зиёд бекор монда, вазъияти иҷтимоӣ – иқтисодии ҷаҳон боз ҳам мураккабтар шуда истодааст. Талаботҳои вазнин ва бемаҳдуди корпоратсияҳои фаромиллӣ нисбати кишварҳои рӯ ба тарақӣ асосҳои давлатдорӣю пояҳои демократияро дар ин кишварҳо зери хатар

меғӯзоранд. Сабаб дар он аст, ки барои корпоратсияҳои фаромиллӣ давлатӣ мустақилу мустаҳкам бо элитаи руҳияи миллӣ дошта, душвори калон мебошад ва онҳо кушиш ба харҷ медиҳанд ғояҳои иҷтимоӣ - сиёсӣ ва фарҳангии чунин давлатҳоро заиф намуда, давлатро несту нобуд созанд.

Дар раванди ҷаҳонишавӣ ками дар камҳо бурд карданд, аксарият бохтанд. Ҷаҳонишавӣ вазъияти сиёсӣ ҷаҳонро ноустувор гардонид, боиси сар задани мочароҳои гуногун мегарданд. Одамон бовари ба ояндаро гум карда, тарзи ҳайёт ва фарҳанги худро дар хатар мебинанд. Ба ақидаи таҳлилгарон ин ҳолат вазъияте, ки пеш аз ҷанги якуми дуҷуми ҷаҳон барқарор шуда буд хотирасон менамояд, чунки тафовути байни сарватмандҳо ва қашоқон ба оқибатҳои ногӯворӣ иҷтимоӣ - сиёсӣ расонид ва дар натиҷаи ҷангҳо одамони зиёди бегуноҳ ҳалок гардиданд.

Саволе ба миён меояд, ки оё ҷаҳонишавӣ бо ифротгарӣ ва терроризм ягон алоқаманди дорад ё не? Ё ин ки ҷаҳонишавӣ ба ифротгарӣ ва терроризм дар ягон шакл таъсир мерасонад? Албатта ин таъсирасонӣ ғайримустақим буда, ба воситаи омилҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ амалӣ карда мешаванд. Ҷаҳонишавӣ ба фарҳангҳои миллӣ унсурҳои бегонаро ворид месозад, ки асоси заминаи онҳоро вайрон месозад. Зери таъсири раванди ҷаҳонишавӣ арзишҳо, меъёрҳо, урфу одат, ҳислат ва тарзи анъанавии ҳайётгузаронии одамоне, ки намояндаи дигар фарҳанг ҳастанд вайрон мегардад ва ин раванд аксуламалро дар шакли ифротгарӣ ва терроризм ба миён меорад. Раванди ҷаҳонишавӣ барои як қатор одамон, гурӯҳҳои иҷтимоӣ хатари бузург дошта, эҳсоси ташвишу нотинҷи, тарс ва эътирозу мубориза зидди фарҳанги бегонаро тавлид менамояд. Тарғибу паҳннамоеи маҷбурии фарҳанги олами Ғарб дар ҷаҳорҷубаи равандҳои ҷаҳонишавӣ оқибати хуб надошта, таҷовузу зуроварино нисбати намояндагонӣ фарҳангӣ олами Ғарб афзоиш медиҳад. Агар ин тавр набошад, пас ҷаро амалҳои террористӣ дар кишварҳои Аврупои Ғарбӣ бо дасти намояндагонӣ фарҳангӣ исломӣ зиёд ба мушоҳида мерасад. Ин саволе ҳаст, ки ҷавоб меҷӯҳад. Яке аз сабабҳо, пеш аз ҳама равандҳои ҷаҳонишавӣ мебошанд ва дар инҷо ягон шаку шубҳа вучуд

надорад. Аммо мо бояд омилҳои дигари паҳншавии ифротгарой ва терроризмро низ фаромуш насозем.

Гурӯҳҳои динӣ – ифротӣ ва террористҳо рӯҳия халқро ба назар гирифта шиорҳои ватандӯстонаю ҳимояи фарҳангро ба манфиатҳои сиёсӣ мазҳабии худ истифода мебаранд. Онҳо бар зидди паҳншавию таъсири фарҳангӣ ғайр ба фазои фарҳангҳои миллӣ баромад менамоянд, аммо дар фаъолияти ҷинойткоронаю террористии худ аз дастовардҳои пешқадами техникаю технологии фарҳангӣ ҳаҷонӣ фаровон истифода менамоянд. Гурӯҳҳои динӣ – ифротӣ ва террористӣ аз яроқҳои замонавӣ пешқадам, воситаи алоқаи муосир, нақлиёт ва таҷҳизоти замонавӣ ҷамъоварии итилоот, шабакаи ҳаҷонии Интернет истифода менамоянд. Шабакаи ҳаҷонии Интернет барои гуруҳҳои ифротӣю террористӣ имтиёзҳои бузургро фароҳам овардааст, ки онҳо ин имтиёзҳоро дар фаъолияти таҳрибкоронаи худ истифода менамоянд. Мувофиқи маълумотҳои оморӣ соли 1998 танҳо 30 гурӯҳи террористӣ сайтҳои худро доштанд, аммо ибтидои асри XXI тамоми гурӯҳҳои террористӣю ифротӣ соҳиби веб – сайтҳои шахси гашта, мавҷудияти худро дар шабакаи Интернет пайваста таъмин намуданд. Аз мушоҳидаҳои пайваста маълум мегардад, ки рӯйхати веб-сайтҳои гурӯҳҳои динӣ – ифротӣ ва террористӣ аз ҳазор ҳама зиёд гаштааст.

Аз охири солҳои 80-ум оғоз карда Интернет ҳамчун воситаи иртиботии инкишофёбанда худро нишон дода ҳаводоронаш сол то сол дар тамоми дунё зиёд шуда истодааст. Интернет ҳамчун воситаи мутаҳидкунандаи фарҳангҳо, воситаи робитаи байнаи миллатҳои гуногун, ҳамчун воситаи ивази таҷрибаи қори, илмӣ ва маърифати сохта шудааст. Аммо, бо мурури замон муносибат ба Интернет тағйир ёфт, чунки Интернет манбаи паҳншавии фаҳшу таҷовуз, ақидаҳои ифротӣю террористӣ гашт. Гурӯҳҳои динӣ – ифротӣ ва террористӣ ба воситаи шабакаи Интернет мақсадҳои вазифаҳои гуногуни худро ҳаллу фасл менамоянд. Интернет дастрасии осону соддаро ба шабақаҳои иҷтимоӣ таъмин намуда, дар он сензура ва назорат аз болои истифодабарандагон вучуд надорад ва аксарият газету маҷалаҳо ва шабақаҳои итилоотӣ

Интернетро ҳамчун манбаи муҳимми гирифтани ва паҳн кардани итилоот истифода менамоянд. То пайдо шудани шабакаи Интернет имконияти гурӯҳҳои динию ифротӣ ва террористӣ хеле маҳдуд буд, чунки маълум набуд, ки амалҳои террористии онҳо ба манбаҳои итилоотӣ роҳ меёфтанд ё не. Аммо пайдо шудани интернет имкониятҳои таъсиррасонии гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ ва террористиро хеле афзоиш доданд.

Пешвои миллат, Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба ин масъала қайд намуданд, ки «Яке аз омилҳои гузариш ёфтани ифротгароӣ ва терроризм ин аз ҷониби ташкилотҳои террористӣ васеъ истифода гардидани технологияҳои муосири иттилоотӣ, бахусус, шабакаи интернет бо мақсади пешбурди ташвиқоти экстремистӣ, ба сафҳои худ ҷалб намудани аъзои нав, омода ва роҳбарӣ намудан ба амалҳои харобкоронаи онҳо маҳсуб меёбад... тақвияти ҳамкориҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ, аз ҷумла мубодилаи иттилоот дар бораи тарзу усулҳои муассири пайгирӣ намудани чунин сомонҳо, аз шабакаи интернет хориҷ намудани онҳо ва расонидани кумаки байниҳамдигарӣ дар ин самт шартҳои муҳимми комёбӣ дар мубориза бо кибертерроризм мебошад»¹. Воқеан ин нуқтаи назари Пешвои миллат асоси воқеъи дорад. Маълум аст ки гурӯҳҳои динӣ – ифротӣ ва террористӣ тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ зидди Тоҷикистон ҷанги иттилоотӣ оғоз карда, кушиш ба харҷ дода истодаанд, ки пояҳои иҷтимоӣ – сиёсӣ, фарҳангӣ ва иқтисодии истиқлолияти моро заиф намуда, Тоҷикистонро ба гирдоби нооромӣ дохил намоянд. Мо вазифадорем дастаҷамъона бар зидди ҷангҳои иттилоотӣ истодагари намуда, бо тамоми воситаҳои муқобили гурӯҳҳои динӣ – ифротӣ ва террористӣ истодагарӣ намоем.

Интернет барои террористон ҳамчун манбаи тарғибот бурдан, ҷамъоварии итилооти зарурӣ, ҷалб кардани захираҳои молиявӣ, ҷалб кардани пайравони нав аз ҳисоби ҷавонон ва мутобиқ кардани нақшаҳои оянда бо

¹ Эмомалӣ Раҳмон. Суханронӣ дар маросими ифтитоҳи Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд дар мавзӯи «Муқовимат бо терроризм ва ифротгароии хушунатомез». [электронный ресурс]: <https://prezident.tj/> (дата обращения к сайту 14.05.2018)

дигар гурӯҳҳои динию ифротӣ ва террористӣ хизмат менамояд. Интернет ба китобхонаи шабоҳат дорад, ки пур аз саҳифаҳои итилооти гуногун мебошад. Террористҳо ба воситаи шабакаи итилоотии Интернет ахборҳои гуногунро гирифта ба сволҳои гуногунашон ҷавоб меҷӯянд. Масалан, тайёр кардани маводи тарканда дар шароити хона; ҷойгиршавии иншоотҳои давлатӣ; иншоотҳои шаҳри вилоятии ҳаётан муҳим; ҷойҳои серодам ба монанди паркҳо, бозорҳо, мағозаҳо, айрапортҳо, залҳои концертӣ ва ғайраҳо. Террористон ба воситаи Интернет тарғиботи ифротиро ба роҳ монда, ҳамчунин ба ин воситаи аз одамоне, ки нисбати онҳо хушбин ҳастанд пул ҷамъоварӣ менамоянд. Ба хоҳири нигоҳ доштани бехатарии фаъолияти ифротию террористии худ ба таври пинҳонӣ ба гурӯҳҳои нимустақил тақсим мешаванд, ки аъзоёни як гурӯҳ бо аъзоёни гурӯҳи дигар шиносӣ надоранд. Интернет воситаи муҳими алоқаи байни гурӯҳҳои террористӣ буда, дар фаъолияти ҳаррӯза ва дар тайёрии амалҳои террористӣ аз Интернет фаъолона истифода мебаранд. Муҳаққиқон қайд менамоянд, ки Интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ имконияти зиёд шудани миқдори амалҳои террористиро афзоиш медиҳанд. Инчунин шабакаи Интернет мутамарказияти гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ террористиро мустаҳкам карда, зудҳаракатии гурӯҳҳои динӣ – ифротӣ ва террористӣ фаъол мегардонад.

Технологияҳои нави итилоотӣ имконият медиҳад, ки гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ ва террористӣ байни ҳам алоқа барқарор намоянд ва фаъолияти террористиашонро инкишоф диҳанд. Вазифаи муҳим ҷомеа тоҷик ва сохторҳои дахлдори он дар он аст, ки сари вақт дастрасии гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ ва террористиро ба Интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ маҳдуд карда шавад. Технологияҳои муосири иртиботӣ воситаи асосии фаъолияти гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ ва террористиро буда, имконият фароҳам меорад ки ҳаҷми калони итилоот дар вақти кутоҳтарин байни ин динӣ - ифротӣ ва террористӣ дар миқёси ҷаҳон интиқол дода шаванд. Гуфтан мумкин аст, ки динӣ - ифротӣ ва террористӣ ғайри Интернет ва шабакаҳои иҷтимоиро

эҳсос кардаанд ва онро ба фоидаи мақсадҳои ғаразнокӯ ғайриқонуниашон самаранок истифода мебаранд.

Истифодаи технологияҳои муосир ба монанди Интернет имкониятҳои паҳншавии идеологияи гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ ва террористиро дар фазоҳои бузург васеъ кардаанд. Раванди ҷаҳонишавӣ тайёри ва гузаронидани амалҳои террористиро дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон содда гардонидани, ҳаракату ҷойивазкунии террористонро байни кишварҳои алоҳида осон карда, таълиму бозомӯзии гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ ва террористиро ва интиқоли таҷрибаи якдигарии онҳоро хеле содда кардааст. Ин раванд ифротгарой ва терроризмро ба як зухуроти хатарноки глобалӣ табдил додааст².

ВАО, интернет ва махсусан шабақаҳои иҷтимоӣ доништаю надоништа дар тарғибу ташвиқи ифротгарой ва терроризм саҳм мегӯзоранд. Чунки ВАО дар бораи амалҳои террористӣ итилоотӣ мустақимро паҳн намуда, дар ҷомеа тарсу ваҳмро ҷой мекунад, ки ин барои террористон як ташвиқоти бепул ва бе дарди миён мебошад. Мо чунин мешуморем, ки бояд як механизме коркард карда шавад, ки амалҳои террористи ба воситаи телевизион ва шабақаҳои иҷтимоӣ кам намоиш дода шаванд. Аммо ин кор хеле душвор аст, чунки итилоот ҳам ба моли арзишнок табдил ёфтааст ва ҳар як шабақаи иҷтимоӣ кушиш менамояд, ки онро гарантар ба фуруш барорад. Шабақаҳои телевизиони бошанд кушиш ба харҷ медиҳанд аудитория худро ба воситаи пахшҳои мустақим зиёд намуда нуфузи худро боло бардоранд. Яъне ҳамин номуайяни соҳа боиси мегардад, ки гурӯҳҳои динӣ - ифротӣ ва террористӣ бо якбор якҷанд мақсади худро амалӣ месозанд, масалан аз як тараф ба воситаи амали террористӣ аҳолиро метарсонанд, фазои тарсро паҳн менамоянд, ба давлат фишор меоранд ва ба ҳамин тарз диққати ҷомеаи ҷаҳонро ба худ ҷалб менамоянд.

Терроризмро ба театр ташбеҳ додан мумкин аст, чунки террористон кушиш ба харҷ медиҳанд, ки ба воситаи шабақаҳои иҷтимоӣ, васоити ахбори

² Маҳмадиев Н.Д. Социальные корни религиозного экстремизма в Таджикистане. *Монография* / Н.Д. Маҳмадиев // Душанбе, 2013. – С.74-75.

омма таркиш, қатлу куштори одамонро ба маърази тамошо гузоранд ва ба ҳамин воситаи тарсу ваҳро дар дили одамон ҷой кунанд. Масалан, гурӯҳи динӣ - ифротӣ ва террористии “давлати исломӣ” ҳар як сахнаи сарбурӣ, фарққардан ва сузонидани одамонро пешаки тайёр карда диққати одамонро ҷалб намуда, ба эҳсосоти одамон таъсир калон расонида, ҳисси нафрати ҷомеаро нисбати худ зиёд мегардонанд. Вақте, ки амалҳои террористӣ дар сарғаҳи тамоми ахборотҳо қарор мегирад таъсири онҳо ба аҳоли зиёд мегардад.

Хулоса ифротгароӣ ва терроризми муосир сарҳад надорад ва ба як зухуроти ҷаҳонӣ табдил ёфта, аз сарҳадҳои анъанавияш берун баромада дар тамоми нуқтаҳои ҷаҳон аз ҷумла дар Тоҷикистон амалҳои террористӣ гузаронида, боиси марги одамони зиёд гашта, ба давлатҳои алоҳида зарарҳои калони моддию маънавӣ мерасонад. Паҳншавии яроқи атомӣ, кимиёвӣ ва бактериологӣ имконияти гуруҳҳои динӣ - ифротӣ террористонро васеъ менамояд, чунки онҳо метавонанд, ба ин навъи яроқҳои ниҳоят хатарнок роҳ ёбанд ва онро бар зидди инсоният истифода баранд. Барои ҳамин зарур аст, ки давлатҳои дорои яроқи кимиёвӣ бактериологӣ ҳифзи онро мустақкам намоянд ва нагузоранд, ки он ба дасти гуруҳҳои террористӣ расад. Хатарафканӣ ва бесарҳадии терроризм хусусияти фарққунандаи терроризми муосир мебошад.